

Vasile RĂMNEANȚU
(Universitatea de Vest
din Timișoara)

Dezbaterea „Declarației Partidului Muncitoresc Român din aprilie 1964” în regiunea Banat. Reacții oficiale și neoficiale

Abstract: (Debating the Romanian Workers' Party Declaration of April 1964 in the Banat Region: Official and Unofficial Reactions) The Plenary session of the Romanian Workers' Party in April 1964 represented an important moment in the history of the party, the “Declaration” drafted on this occasion expressing the party leadership's viewpoint regarding the Sino-Soviet conflict. At the same time, the principles that were to form the basis of the relations between the Romanian Communist Party and the other communist parties, as well as between the socialist countries, were set out; these principles aimed at removing Romania from Moscow's orbit. Following the Plenary session, meetings of party activists were held in all regions of the country, during which the content of the “Declaration” was debated and accepted by the participants. Within these meetings in the Banat Region, speakers criticized the policy of transforming Romania along Soviet lines in the 1950s, emphasizing that the Soviet model had negative consequences for Romanian economic, scientific, and cultural life. The attempt by the Soviet Union to create supranational bodies within the framework of the Council for Mutual Economic Assistance (CMEA) was also rejected, as this would have undermined Romania's independence. On the other hand, against the backdrop of the appearance of the “Declaration” and the launch of the process of liberalization of Romanian society, voices were heard calling for the abolition of socialist agricultural property and the return of land to the peasants, for the severing of relations with the USSR, and for the adoption of the Yugoslav model of socialist development. There also circulated news regarding the organization of multiparty elections; all these “rumors,” as they were termed by the authorities, highlighting the fact that in the region communist ideas were not accepted by the entire population.

Keywords: April 1964, Romanian Workers' Party Declaration, debates, reactions, Banat Region.

Rezumat: Plenara Partidului Muncitoresc Român din aprilie 1964 a reprezentat un moment important din istoria acestui partid, „Declarația” elaborată cu acest prilej exprimând punctul de vedere al conducerii partidului față de conflictul sovieto-chinez. În același timp, au fost enunțate principiile care vor sta la baza relațiilor dintre Partidul Comunist Român și celelalte partide comuniste, ca și dintre țările socialiste și care urmăreau ieșirea României din orbita Moscovei. În urma Plenarei, au avut loc în toate regiunile țării, adunări cu activul de partid în care s-a dezbătut conținutul „Declarației” și care a fost acceptat de către participanți. În cadrul acestor adunări din Regiunea Banat, vorbitorii au criticat politica de sovietizare a României din anii 50 ai secolului al XX-lea, subliniindu-se că modelul sovietic a avut urmări negative asupra vieții economice, științifice, culturale românești. A fost respinsă și încercarea Uniunii Sovietice de creare a unor organisme supranaționale în cadrul CAER-ului, care ducea la știrbirea independenței României. Pe de altă parte, pe fondul apariției „Declarației” și a declanșării procesului de liberalizare a societății românești, s-au auzit voci referitoare la desființarea proprietății agricole socialiste și la înapoierea pământurilor țăranilor, la ruperea relațiilor cu URSS-ul și adoptarea modelului iugoslav de dezvoltare socialistă. De asemenea, a circulat știrea privitoare la organizarea de alegeri pluripartide, toate aceste „zvonuri”, cum au fost denumite de autorități, evidențiind faptul că în regiune ideile comuniste nu erau acceptate de întreaga populație.

Cuvinte-cheie: aprilie 1964, Declarația PMR, dezbateri, reacții, Regiunea Banat.

Plenara CC al PMR din 15-22 aprilie 1964 a reprezentat un moment important din istoria Partidului Comunist Român, documentul elaborat cu acest prilej „Declarația cu privire la poziția Partidului Muncitoresc Român în problemele mișcării comuniste și muncitorești internaționale” precizând punctul de vedere al comuniștilor români față de principalele probleme existente în cadrul mișcării comuniste internaționale și în primul rând vis-à-vis de polemica deschisă sovieto-chineză. În același timp, erau subliniate principiile de politică externă ale României, dar și cele care trebuiau să stea la baza relațiilor dintre partidele comuniste (Croitor 2009, 291; Banu, Țăranu 2004, 30-291).

La sfârșitul Plenarei, liderul comunist român Gheorghe Gheorghiu Dej îi informa pe participanți că „Declarația” urma să fie dezbătută în cadrul organizațiilor de partid, ale celor de masă, școlilor de partid etc. (Banu, Țăranu 2004, 291), toate aceste întruniri având un caracter „închis”, nefiind anunțate în presă. În ciuda măsurilor de precauție luate de către decidenții politici de la București, multe dintre subiectele discutate în aceste ședințe, au ajuns, prin diverse mijloace, să fie cunoscute la Kremlin, stârnind nemulțumirea liderilor sovietici față de modul cum acestea au fost tratate (Bugă 2019, 120).

„Planul de măsuri cu privire la dezbaterile Declarației adoptate de Plenara lărgită a CC al PMR din aprilie 1964” (datat 30 aprilie 1964) prevedea ca în perioada 6-13 mai să se desfășoare ședințele plenare ale comitetelor regionale ale PMR cu activul, la care urma să participe și activul comitetelor orășenești de partid-reședință de regiune.

Între 8-20 mai, aveau loc ședințele plenare ale comitetelor raionale și orășenești cu activul, iar între 15 mai și 10 iunie adunări generale deschise ale organizațiilor de bază cu participarea activului fără de partid.

De asemenea, CC al PMR trebuia să întocmească un plan de discutare a „Declarației” cu organizațiile de tineret, iar la cluburile și căminele culturale urma să fie citit textul „Declarației” (varianta prescurtată) în fața „oamenilor muncii” fără de partid.

În document se mai preciza că organele și organizațiile de partid aveau sarcina să se asigure că toți participanții la aceste adunări studiau, înainte de desfășurarea acestora, conținutul „Declarației” (SJANT, fond Comitetul Regional PCR Banat, d. 1/1964, f. 111-112).

„Repartizarea de sarcini a aparatului Comitetului Regional și orășenesc de partid în vederea prezenței și îndrumării tovarășilor care participă la Plenara din 12 mai 1964”, prevedea realizarea prezenței obligatorii pentru toți participanții, fiind interzisă intrarea în incinta cinematografului „Capitol” (unde avea loc plenara) a celor care nu erau

invitați să participe la întrunire (SJANT, fond Comitetul Regional PCR Banat, d. 9/1964, f.13).

Plenara lărgită comună a Comitetului regional Banat al Partidului Muncitoresc Român și a Comitetului orășenesc Timișoara al PMR a avut loc în ziua de 12 mai 1964, începând cu ora 9, cuvântul de deschidere fiind rostit de către Petre Blajovici, primul secretar al Comitetului Regional Banat al PMR.

La ea au participat conducători ai organelor de stat, organizațiilor de masă, directori de întreprinderi și instituții, cadre care își desfășurau activitatea în domeniile științifice și culturale, ilegaliști, redactorii publicațiilor din regiune, secretarii organizațiilor de partid din Timișoara, cadre didactice care predau științele sociale etc., la plenară participând Nicolae Ceaușescu, secretar al Comitetului central al PMR. (SJANT, fond Regional PCR Banat, d. 4/1964, f. 3).

În cuvântul său, I. Gluvacov referindu-se la problemele care priveau unitatea partidelor comuniste și muncitorești, a subliniat că PMR era singura formațiune politică ce își exprima îngrijorarea față de pericolul scindării mișcării comuniste (SJANT, fond Regional PCR Banat, d. 4/1964, f. 8).

În fața acestei situații, liderii comuniști români au întreprins o serie de demersuri concrete pentru a pune capăt polemicii dintre Partidul Comunist sovietic și cel chinez. În continuare, vorbitorul a respins teoria potrivit căreia existau partide comuniste superioare (cu referire la cel sovietic) și subordonate, relatând în acest sens că în octombrie 1963 regiunea a fost vizitată de către o delegație sovietică.

La sfârșitul vizitei gazdele au oferit „o masă tovarășească”, unde au fost rostite toasturi. În cuvântarea sa, șeful delegației sovietice, ministrul învățământului din Republica Socialistă Federativă Rusă, a relatat că în localitatea Variaș a trecut pe lângă obeliscul ridicat în memoria militarilor sovietici morți în cel de-al Doilea Război Mondial, unde a văzut o bătrână lăcrimând, demnitarul sovietic subliniind că în acest mod poporul român își manifesta sentimentele de prietenie și recunoștință față de Uniunea Sovietică, a cărei armată a eliberat România, dar că „anumiți oameni” (trimitere la anumiți lideri de partid români n.a.) nu dau dovadă de astfel de sentimente.

Gluvacov arăta că prin aceste afirmații oaspetele sovietic a susținut că Armata Roșie avea meritul de a fi eliberat România de sub ocupația trupelor hitleriste, subapreciind rolul hotărâtor al factorilor interni. Drept urmare, în intervenția sa, Gluvacov a evidențiat prietenia dintre cele două partide și popoare, dar a subliniat că eliberarea țării se datora în primul rând „insurecției armate organizată și condusă de Partidul Comunist Român”.

Polemica dintre cei doi a continuat, delegatul sovietic evocând un proverb potrivit căruia un bunic ținând pe genunchi un nepot neascultător îl atenționa pe acesta că atunci când o să crească mare o să înțeleagă mai bine sfaturile date și o să-i dea dreptate.

În replică, reprezentantul român i-a răspuns că nu este cazul României, că „nepotul e matur, gândește cu capul său fiind în stare să judece lucrurile și că nu în toate cazurile bunicul are neapărat dreptate”.

Nicolae Ceaușescu a intervenit, precizând că „trebuia să spuneți că azi poporul român este copt și că nu a fost niciodată necopt”. Viitorul lider comunist român mai arăta că actul de la 23 august a fost înfăptuit de către poporul român sub conducerea Partidului Comunist Român, că armata română a avut o contribuție importantă în înfrângerea fascismului.

Ceaușescu a mai precizat că liderul sovietic Nikita Hrușciiov a subapreciat forța Partidului Comunist Român, declarând că dacă trupele sovietice se retrăgeau din România, regimul comunist se va prăbuși, fapt ce nu s-a dovedit a fi real.

În continuarea intervenției sale, Gluvacov amintea faptul că în URSS au apărut mai multe lucrări și broșuri referitoare la cel de-al Doilea Război Mondial și în care rolul armatei române nu era amintit.

În încheierea expunerii sale, vorbitorul și-a arătat opoziția față de tendințele de creare a unor structuri supranaționale în cadrul CAER-ului, și care duceau la pierderea suveranității naționale a României (SJANT, fond Regional PCR Banat, d. 4/1964, f. 9-13).

În intervenția sa, Constantin Anderca, secretar al Comitetului regional PMR și președinte al Consiliului agricol, s-a referit la căile de trecere de la capitalism la socialism, care constituia, în acel moment, cea mai controversată chestiune din cadrul mișcării comuniste internaționale.

Evidențiind că în „Declarația” PMR se admitea existența celor două căi de trecere, pașnică și nepașnică, vorbitorul a subliniat că fiecare partid comunist avea dreptul de a-și alege strategia în acest sens, neexistând rețete unice, aduse din afară.

C. Anderca atrăgea însă atenția că nu trebuia absolutizată nici una dintre aceste căi, așa cum s-a întâmplat în cazul unor partide comuniste occidentale care susțineau calea pașnică de preluare a puterii politice în statele respective.

Demnitarul comunist a abordat, în continuare, problema amestecului sovietic în economia românească, subliniind că dacă liderii români ar fi fost de acord cu „sfaturile” Moscovei, agricultura ar fi avut pierderi.

Nicolae Ceaușescu a intervenit, informând Plenara în legătură cu una dintre vizitele lui Hrușciiov în România, când după ce conducerea de partid și stat de la București i-a respins sugestiile legate de zootehnie, la mitingul care a avut loc, liderul sovietic a indicat necesitatea semănării „porumbului în pătrat”, fapt ce a constituit „un amestec inadmisibil” în treburile interne ale țării noastre. Secretarul C.C. al PMR a mai precizat că experiența sovietică respectivă a adus grave prejudicii economiei sovietice, Moscova fiind nevoită să importe porumb, vânzând pentru aceasta aur din depozitele sale (SJANT, fond Regional PCR Banat, d. 4/1964, f. 16-20).

În încheierea cuvântării sale, Anderca a criticat încercările de creare a organisme supranaționale din cadrul CAER-ului.

Gheorghe Cioară, membru supleant al CC al PMR, arăta că în cadrul CAER-ului unele state membre, precum Cehoslovacia, Republica Democratică Germania, urmăreau să obțină din partea partenerilor lor din organizație grâu, porumb, energie

electrică și chiar apă de irigat, plasând la schimb o serie de produse finite, care de multe ori s-au dovedit a fi deficitare din punct de vedere calitativ.

Nicolae Ceaușescu a intervenit din nou, precizând că multe dintre utilajele industriale importate de România din țările socialiste erau rămase cu mult în urmă față de evoluțiile din tehnologia mondială, iar în fața acestei situații, factorii decizionali de la București au hotărât să importe doar ceea ce era corespunzător din punct de vedere tehnic, căci „ne-am înzestrat cu destule vechituri”.

Ceaușescu mai sublinia că dacă în industrie s-ar fi aplicat planul unic de dezvoltare prevăzut de către sovietici și de alți aliați ai acestora, România nu ar mai fi avut în acel moment fabrici în care să se realizeze tractoare, camioane, locomotive diesel.

În continuare, Cioară, secondat de către Ceaușescu, a informat participanții despre demersurile Moscovei, avându-i alături pe polonezi, de a crea un organ unic de planificare în interiorul CAER-ului, fără ca România să fie informată de această inițiativă.

Nicolae Ceaușescu, referindu-se la acest episod, evidențiază că la consfătuirea organismului economic socialist din anul 1962, propunerea în acest sens, venită din partea polonezilor, a fost respinsă, fiind adoptat programul de diviziune a muncii, „care este în general bun”, la baza lui aflându-se principiul colaborării reciproce.

Dar campania sovietică pentru înființarea organismelor suprastatale a continuat în toamna lui 1963, Cioară subliniind că Moscova nu putea să renunțe la metodele de constrângere în relațiile cu partenerii săi, Ceaușescu adăugând „Ca să rămână în istorie ca organizatori ai economiei mondiale socialiste” (SJANT, fond Regional PCR Banat, d. 4/1964, f. 21-25).

În expunerea sa, Dinculescu, adjunct al secției de știință a CC al PMR, a adus în discuție planul de integrare științifică și culturală a țărilor membre CAER. Vorbitorul relatează că în urmă cu trei ani s-a desfășurat o consfătuire a reprezentanților Academiei de științe din țările CAER, unde s-a propus „înființarea organelor unice de planificare și coordonarea planurilor de perspectivă a academiilor, folosirea în comun a potențialului științific și tehnic”, deci „un fel de cazan comun pe linie științifică și tehnică”.

În acest context, se prevedea înființarea de instituții științifice cu anumite profile doar în unele state, de exemplu la Varșovia urmând a fi creat un institut de fizică, România trebuind să contribuie în acest scop cu o cotizație mare ce putea fi folosită pentru a construi mai multe institute de acest fel în țară.

Se mai avea în vedere și o anumită specializare a revistelor științifice, consiliul de redacție urmând a fi alcătuit din membrii Academiei de știință ale țărilor CAER, existând nu de puține ori și tendința ca Academiiile din statele membre să constituie un bloc unitar în relațiile cu instituțiile similare din celelalte state socialiste sau democratice.

Exista, de asemenea, și un proiect referitor la alcătuirea comitetelor de coordonare în sectoarele științific, artă, cultură, precum și de tipărire de manuale

școlare comune (cele de matematică erau prevăzute a se tipări într-un anumit stat, de istorie în altul).

Totodată, s-a mai propus „o piață comună” a scriitorilor, apariția de reviste literare comune, iar în domeniul radiodifuziunii unificarea emisiunilor destinate străinătății, „unificarea metodelor de învățatură cu studenții străini”, fiecare țară CAER urmând să primească studenți străini dintr-o anumită zonă geografică.

Nicolae Ceaușescu a adus în discuție modul cum era percepută în URSS istoria din perioada țaristă, subliniind că războaiele și ocupațiile țariste erau interpretate ca fiind acțiuni progresiste, politica externă a Rusiei țariste contribuind la dezvoltarea civilizației popoarelor respective. Ori „Este știut și cunoscut că au fost războaie de jaf. Acel regim era cel mai reacționar din Europa. În literatura rusă se încearcă de a se șterge caracterul reacționar al țarismului” conchidea liderul comunist român.

În discursul său, Ioan Avram (a devenit apoi ministrul construcțiilor de mașini și vice-prim ministru, n.a.), directorul general al Uzinei Constructoare de Mașini Reșița (U.C.M.) a relatat că a participat la o consfătuire CAER pe ramura construcțiilor de mașini, unde o serie de delegați din celelalte țări membre au urmărit să-și impună punctul lor de vedere, afișând o atitudine superioară față de reprezentanții români, afirmând că țara noastră nu avea capacitatea de a produce mașini sau utilaj petrolier, asemenea produse fabricându-se doar în Polonia, RDG, Ungaria sau Cehoslovacia (SJANT, fond Regional PCR Banat, d. 4/1964, f. 32-35).

În cuvântul său, Wiliam Steskal, directorul Regiunii Ministerului Afacerilor Interne, preciza că existau tendințe venite din partea unor oameni de știință și turiști, ce proveneau atât din unele țări occidentale, cât și socialiste, de a întreprinde acțiuni de spionaj pe teritoriul românesc

Nicolae Ceaușescu, intervenind, preciza că tehnicienii sovietici aflați în România erau instruiți de către organele de securitate din URSS să aibă grijă de documentele pe care le aveau asupra lor, astfel încât acestea să nu fie văzute de către omologii lor români.

În continuare, Steskal arăta că diplomații sovietici de la București mențineau legături strânse cu cetățenii sovietici care locuiau în România, în special cu soțiile unor români care s-au aflat la studii în Uniunea Sovietică (acestea păstrându-și cetățenia sovietică și după căsătorie), în urma informațiilor furnizate de către reprezentanții ambasadei sovietice fiind inoculate acestora o stare de neîncredere, de nesiguranță în privința viitorului lor în țara noastră.

Pe de altă parte, Ambasada sovietică a creat „un comitet al pașaportarilor sovietici”, deosebit de activ după Plenara din aprilie, membrilor acestuia fiindu-le explicată situația creată în România, cerându-li-se să țină o legătură mai strânsă cu personalul Ambasadei, să se informeze reciproc „să aibă încredere că ambasada sovietică nu-i va părăsi în nici o împrejurare”.

Deoarece unele dintre aceste persoane aveau funcții de răspundere în cadrul instituțiilor statului rămân, sovieticii au intrat în posesia unor informații privitoare la deciziile luate pe linie de partid și de stat, „încercând să întrețină o psihoză nefavorabilă

Republicii Populare România”. Deplasându-se în țară (Timișoara, Cluj, Constanța, Galați etc), diplomații sovietici au luat legătura cu „oamenii lor”, dându-le o serie de sarcini și folosindu-i pe unii în munca de informații.

Nicolae Ceaușescu a completat aceste date, subliniind că la Timișoara lucrătorii Ambasadei sovietice s-au întâlnit cu cetățence sovietice căsătorite cu români care au urmat studii în URSS, informându-le că vor avea tot sprijinul lor. O astfel de femeie a declarat că se va deplasa pentru a naște în Uniunea Sovietică, pentru ca fiul ei să-și păstreze cetățenia sovietică.

În continuarea Plenarei, Steskal sublinia că sovieticii priveau cu neîncredere și suspiciune partea română, grupurile de turiști care vizitau România erau informate că țara noastră era „o țară de țigani, mămăligari, incuți”, având o economie catastrofală, un aliat de neîncredere, vizitatorii fiind sfătuiți să nu ia legătura cu cetățenii români pentru a nu fi supuși provocărilor. De asemenea, din informațiile obținute de către organele de securitate românești, grupurile de turiști sovietici erau însoțite de ofițeri de securitate.

Referindu-se la prezența consilierilor NKVD în structurile Securității, vorbitorul preciza că metodele folosite de aceștia au îngreunat exercitarea atribuțiilor regulamentare ale structurilor de comandă, „au diminuat capacitatea creatoare și inițiativele cadrelor noastre”.

Totodată, consilierii sovietici au căutat să cunoască fiecare amănunt din activitatea organelor de securitate românești, uitând însă la plecarea lor din țară să „ne predea o serie de probleme”, i-au jignit pe omologii lor români, i-au subapreciat, dând dovadă de neprincipialitate.

În același timp, sovieticii se amestecau în politica de cadre, erau interesați de modul în care se desfășurau ședințele de partid, de obținerea de informații privitoare la viața internă de partid.

Referindu-se la aceste probleme, Nicolae Ceaușescu a dezvăluit Plenarei că liderul sovietic Nikita Hrușciov a fost informat de către conducere PMR (în cursul întâlnirilor la nivel înalt între cele două părți) despre activitatea agenturii sovietice în România, solicitându-i-se să „se pună ordine în această direcție”.

Secretarul CC al PMR preciza că după actul de la 23 august, Moscova a trecut la organizarea pe baze noi a agenturii de spionaj, fiind folosiți în acest scop Ana Pauker, Vasile Luca, Iosif Chișinevski, aceștia fiind agenți NKVD. Agentura, reorganizată, a fost pusă sub conducerea ofițerilor sovietici, „agentura care a continuat și continuă și până astăzi”.

În fața prezentării de documente concrete privitoare la spionajul sovietic în România, Hrușciov și ceilalți conducători sovietici s-au arătat surprinși, deoarece nu s-au așteptat ca liderii români să cunoască lucrurile respective sau dacă aveau cunoștință de ele, Kremlinul credea că vor fi trecute sub tăcere.

În final, liderul sovietic a recunoscut faptul că cele prezentate corespundeau adevărului, că nu erau juste astfel de acțiuni de spionaj, dar a replicat arătând că dacă

nu recurgeau la astfel de acțiuni nu aveau cum să cunoască poziția României în CAER sau ce a vorbit Ion Gheorghe Maurer despre el.

Omologii români au precizat că poziția țării noastre față de problemele discutate în CAER a fost făcută cunoscută pe căi oficiale, astfel încât nu era nevoie de amestecul spionajului sovietic, iar în cele din urmă „tovarășul Hrușciov a promis că îl va bate pe ministrul de interne. De ce, nu am înțeles, poate că a lucrat prost”, conchidea ironic Ceaușescu.

Steskal a mai arătat că șefii Securității trebuiau să-i consulte pe consilierii sovietici în luarea hotărârilor, să țină cont de opiniile acestora, sovieticii dând o serie de indicații, amestecându-se astfel în mod grosolan în activitate Securității.

Într-o nouă intervenție, Ceaușescu sublinia că „aceste agenturi au un caracter dușmănos, care manifestă neîncredere față de Partidul Muncitoresc Român, față de regim” (SJANT, fond Comitetul Regional PCR Banat, d. 4/1964, f. 46-51).

În cuvântul său, Ilie Făsui, prim secretar PMR Reșița, s-a referit la rolul negativ pe care l-au avut pentru economia românească Savromurile, subliniind că partea sovietică, indiferent dacă se realiza sau nu planul în respectiva societate mixtă, încasa beneficiul prevăzut.

Pe de altă parte, sovieticii întârziiau sau chiar nu puneau în aplicare unele decizii ale guvernului român. Vorbitorul mai preciza că, în anii respectivi, în zona Reșiței s-au realizat puține obiective importante (barajul de la Văliug, o baterie de cocs), lucrările mai importante fiind târăgănite, cum a fost de exemplu construcția furnalelor, fapt pentru care unele obiective au fost construite fără consimțământul părții sovietice (Uzina de construcții metalice din Bocșa).

Referindu-se la exploatarea uraniului, valorificat în anii 50 tot prin intermediul Savromurilor, Făsui sublinia că acesta trebuia exploatat și utilizat de către România, indiferent de dorința sovieticilor, eventualul export urmând să se realizeze pe baza avantajului și interesului reciproc (SJANT, fond Comitetul Regional PCR Banat, d. 4/1964, f. 52-55).

În intervenția sa, Milutin Iovanovici s-a pronunțat pentru egalitatea în drepturi a partidelor comuniste, neamestecul în treburile interne, dreptul exclusiv al fiecărui partid comunist de a-și soluționa singur problemele politice și organizatorice, de a-și alege conducerea (SJANT, fond Comitetul Regional PCR Banat, d. 4/1964, f. 60).

În cuvântul său, (precizăm că în document nu este amintit numele lui Ceaușescu, dar credem că discursul îi aparține, prin informațiile date de vorbitor, prin faptul că este ultima cuvântare din cadrul Plenarei, protocolul prevăzând că astfel de întruniri se încheiau cu intervenția reprezentantului de la centru) Nicolae Ceaușescu a informat plenara despre demersurile delegației PMR pe lângă partidele comuniste din China și URSS pentru încetarea polemicii, inițiativă care nu a avut nici un rezultat concret. Vorbitorul sublinia că în spatele disputei dintre cele două puteri comuniste se afla dorința acestora de a conduce mișcarea comunistă mondială (ANIC, fond Colecția Nicolae Ceaușescu, d. 111/1964, vol. II, f. 87).

Abordând problema căilor pe care partidele comuniste le alegeau în vederea cuceririi puterii politice, Ceaușescu evidenția că această sarcină revenea, în exclusivitatea, formațiunilor politice respective, ținându-se cont de realitățile politico-economice din țara în cauză, fără nici un amestec din afară. Totodată, el atrăgea atenția că nici o cale (pașnică sau violentă) nu trebuia absolutizată (ANIC, fond Colecția Nicolae Ceaușescu, d. 111/1964, vol. II, f. 94).

Referindu-se apoi la chestiunea colaborării economice dintre statele socialiste, liderul politic român arăta că România nu a primit nimic pe gratis, relațiile comerciale desfășurându-se conform acordurilor încheiate, pe baza principiilor comerciale. Dar în unele cazuri, utilajele importate din statele socialiste erau mai vechi decât cele pe care le-ar fi putut cumpăra din țările capitaliste (ANIC, fond Colecția Nicolae Ceaușescu, d. 111/1964, vol. II, f. 96).

Ceaușescu a criticat societățile mixte româno-sovietice, de care au beneficiat sovieticii, amintind că la desființarea acestora statul român a fost obligat să răscumpere partea sa din aceste întreprinderi.

În același timp, a fost amintit amestecul consilierilor sovietici în treburile interne ale PMR, faptul că au făcut presiuni ca în procesul de colectivizare să fie folosite aceleași metode ca în URSS, săvârșindu-se astfel abuzuri.

Ceaușescu evidenția faptul că practicile din timpul lui Stalin erau utilizate și după moartea acestuia, Hrușciov refuzând să acorde României sprijin tehnic pentru producerea de camioane, subliniind că țara noastră nu avea posibilitatea să-și creeze o industrie constructoare de mașini (ANIC, fond Colecția Nicolae Ceaușescu, d. 111/1964, vol. II, f. 97-98).

În continuare cuvântării sale, Ceaușescu s-a referit la propunerile privind crearea unor structuri supranaționale în cadrul CAER-ului, la specializările stricte pe ramuri economice ale membrilor organismului, teze respinse ferm de către PMR. (ANIC, fond Colecția Nicolae Ceaușescu, d. 111/1964, vol. II, f. 99).

Secretarul CC al PMR arăta că în trecut în România unii copiau totul din experiența URSS-ului, indiferent dacă era bun sau rău, iar știința sovietică era prezentată la superlativ, cu toate că în unele domenii ea era în urma celei din statele capitaliste.

Ceaușescu sublinia că trebuia preluată tehnologia avansată și din statele democratice în vederea dezvoltării economiei românești, la urma urmelor „Mașina nu conține nici un dram de orânduire capitalistă” (ANIC, fond Colecția Nicolae Ceaușescu, d. 111/1964, f. 99).

Nu trebuiau negate contribuțiile altor popoare în domeniile științei, culturii, deoarece însemnând a te „închide în carapacea noastră”, dar nici să te închini în fața altora, respingându-se „prezentări de fapte în istorie și geografie formulate în spirit de ploconire...”.

În acest context, vorbitorul a criticat teoriile cuprinse în manualele școlare privitoare la originea slavă a poporului român, idealizarea regimului țarist, toate acestea urmărind ca România să nu mai fie o țară independentă.

De asemenea, PMR se pronunța împotriva planurilor de integrare culturală, științifică și artistică a statelor socialiste, utilizării în comun a potențialului din aceste domenii (ANIC, fond Colecția Nicolae Ceaușescu, d. 111/1964, vol. II, f.100).

În continuarea cuvântării sale, Nicolae Ceaușescu a respins propunerea ca unele state din CAER să producă doar anumite produse, PMR pronunțându-se ca organizația să cuprindă și alte state socialiste (ANIC, fond Colecția Nicolae Ceaușescu, d. 111/1964, vol. II, f. 101).

Vorbitorul sublinia că unitatea dintre statele socialiste nu putea fi realizată de la un centru, nu i se putea impune unui partid sau unui stat socialist o anumită linie politică sau hotărâri obligatorii, iar în acest sens era amintită activitatea negativă a Cominternului (ANIC, fond Colecția Nicolae Ceaușescu, d. 111/1964, vol. II, f.102).

Astfel, Ceaușescu s-a referit la efectele negative ale deciziilor Cominternului privitoare la mișcarea comunistă din România, dar și la rolul nefast al Cominformului asupra mișcării comuniste internaționale (condamnarea și excluderea Iugoslaviei din cadrul mișcării comuniste, deoarece, în opinia lui Ceaușescu, liderii comuniști iugoslavi nu au acceptat consilieri sovietici, activitatea întreprinderilor mixte, precum și amestecul, pe de altă parte, în treburile interne ale partidelor comuniste din Ungaria, Bulgaria și Cehoslovacia) (ANIC, fond Colecția Nicolae Ceaușescu, d. 111/1964, vol. II, f.103).

După 1956 toate aceste lucruri grave au fost aruncate pe umerii lui Stalin, dar la o analiză mai atentă nu doar dictatorul sovietic era vinovat (ANIC, fond Colecția Nicolae Ceaușescu, d. 111/1964, vol. II, f. 119): „Cunoaștem cu toții ce prejudicii a adus aceasta mișcării comuniste și muncitorești: favorizarea contrarevoluției din 1956 din Ungaria, a evenimentelor din Polonia etc.”. Desigur, afirmația lui Ceaușescu nu corespunde adevărului, cauzele evenimentelor din Polonia și ale revoluției anticomuniste din Ungaria fiind mult mai profunde.

Și în România Ana Pauker, Vasile Luca, Iosif Chișinevski au realizat liste cu activiști de partid care urmau să fie eliminați, dar conducerea PMR, în frunte cu Dej, a reușit să împiedice punerea în aplicare a acestor intenții care ar fi decapitat partidul (ANIC, fond Colecția Nicolae Ceaușescu, d. 111/1964, vol. II, f. 103).

În privința conflictului dintre PCUS și Partidul Comunist Chinez, PMR se pronunța pentru încetarea polemicii publice, toate partidele comuniste, mari sau mici, urmând să contribuie la încetarea acestei stări de fapt, trebuind a fi împiedicată sciziunea și pregătită cu grijă o consfătuire a „tuturor partidelor frățești” (ANIC, fond Colecția Nicolae Ceaușescu, d. 111/1964, vol. II, f. 105).

„Situția privind dezbaterile documentelor Plenarei CC al PMR din aprilie 1964, în Plenarele comitetelor raionale și orașenești de partid și în organizațiile de partid din regiunea Banat până la 18 VI 1964”, precizează că în perioada 14-20 mai urmau să se desfășoare plenarele comitetelor raionale și orașenești de partid.

Într-o „Notă” redactată la 19 mai 1964 de către Colectivul Informării de partid se sublinia că în fiecare luni dimineața va fi înaintat CC al PMR, Sectorul informării de partid, un „Buletin Informativ” în care era prezentat modul în care se desfășurau

întrunirile respective, informare care era reluată telefonic în fiecare dimineață de miercuri (SJANT, fond Comitetul Regional PCR Banat, d. 9/1964, f. 15-16).

„Informarea privind modul cum se desfășoară dezbaterile în organizațiile de partid din regiunea Banat a Declarației PMR din aprilie 1964”, (materialul urma să fie analizat la ședința de Secretariat al Comitetului regional PMR Banat din 1 iunie 1964) evidențiază că până la 30 mai au avut loc 13 plenare lărgite ale comitetelor raionale și orășenești de partid, precum și 735 de adunări ale organizațiilor de partid (din cele 1042 de adunări stabilite), fiind rămase în urmă raioanele Orșova, Caransebeș, Timișoara și Deta, ca și orașul Lugoj.

În document se subliniază că nu în toate locurile au fost folosiți, în vederea prelucrării documentelor, membrii comitetelor raionale sau orășenești temeinic pregătiți ideologic și drept urmare dezbaterile s-au prelungit până în 7-10 iunie.

În același timp, în unele părți au lipsit broșurile cu „Declarația PMR” (de exemplu în raionul Caransebeș). Sub conducerea comitetelor raionale și orășenești de partid, membrii și candidații de partid, activul de partid au studiat conținutul „Declarației”, precum și materialul bibliografic aferent, studiul realizându-se pe grupe mai mici.

Se precizează că a existat un interes mare pentru studierea documentelor respective, însă au existat și unele lucruri mai puțin pozitive. Astfel, în unele așezări rurale din raionul Bozovici, ca și în alte raioane, locuitorii s-au adunat destul de greu, fiind înregistrate și multe absențe. De exemplu la Bănia din 31 de candidați de partid au participat doar 18, la Gospodăria Agricolă Cooperatistă (GAC) Pâncota (raionul Arad) adunarea a putut începe doar la ora 20, ea prelungindu-se, în aceste condiții, până la ora 24.

Secretarii organizațiilor de bază din mai multe localități și în special de la sate nu acordau importanță invitării la adunări a „activului fără de partid”. În toate întrunirile cei prezenți au aprobat, în unanimitate, deciziile conducerii superioare de partid (SJANT, fond Comitetul Regional PCR Banat, d. 9/1964, f. 38-40).

Subliniindu-se că până în acel moment „nu s-au semnalat manifestări dușmănoase”, erau amintite o serie de zvonuri care circulau în special în unele comune (mai ales din raioanele Oravița, Orșova și Lipova) conform cărora urma să se desființeze GAC-urile, iar pământurile vor fi înapoiate oamenilor.

În comunele Vrani, Vărădia și Mercina (raionul Oravița) se menținea, și după prezentarea „Declarației”, opinia că România a rupt relațiile diplomatice cu URSS-ul. Pentru liniștirea spiritelor, în localitățile respective s-au deplasat secretarii comitetelor raionale de partid care au clarificat problemele.

În orașul Orșova, navigatorii care veneau din Ungaria, în discuțiile pe care le aveau cu anumiți localnici, au declarat că „românii din Ardeal sunt rămășițe ale romanilor și că teritoriul pe care locuiesc aceștia aparține Ungariei și într-un viitor va trebui redat acesteia”. În „Informare” se arată că nu era cunoscută atitudinea pe care au avut-o cetățenii prezenți la astfel de discuții (SJANT, fond Comitetul Regional PCR Banat, d. 9/1964, f. 48).

În adunările care au avut loc, secretarul Comitetului raional de partid Lugoj, Nagy Zoltan, cu studii la Kiev, a evidențiat atitudinea de subestimare pe care a avut-o prorectorul Academiei Agricole din Ucraina față de profesionalismul specialiștilor români din agricultură.

Căpitanul portului Orșova, Ioan Benea s-a referit în intervenția sa la rolul negativ pe care l-au avut Savromurile pentru economia românească, subliniind că sovieticii au participat ca aport de capital cu nave vechi, având randament redus de exploatare, doar vapoarele sovietice fiind modernizate, în majoritatea cazurilor la șantiere navale din străinătate (celor românești nefiindu-le aduse nici o îmbunătățire).

De asemenea, România a importat din Cehoslovacia motoare de tip Skoda pentru șase remorchere care s-au construit la Șantierul naval Oltenița, dar la scurt timp după lansarea la apă a acestora, ele au trebuit a fi readuse în șantier pentru repararea unor defecțiuni de construcție a motoarelor respective, deoarece acestea erau de tip vechi (SJANT, fond Comitetul Regional PCR Banat, d. 9/1964, f. 41-42).

Rudolf Stoian (AFPP Orșova) și-a exprimat, în intervenția pe care a avut-o în adunarea organizației de partid din care făcea parte, regretul că au apărut unele tendințe de încălcări ale principiilor independenței și suveranității naționale, egalității în drepturi și neamestecului în treburile interne ale altor state socialiste.

Vorbitorul s-a referit, în continuare, la disensiunile care au izbucnit în timpul sesiunii extraordinare a Comisiei Dunării din octombrie 1963, întrunire convocată de către guvernul iugoslav în vederea informării membrilor organismului respectiv privind hotărârea Iugoslaviei și României de a construi hidrocentrala de la Porțile de Fier.

La anunțul deciziei, delegații sovietici, bulgari, cehoslovaci, maghiari și austrieci s-au pronunțat împotriva rezoluției prezentate, prezentând un alt document prin care se solicita convocarea unei alte reuniuni de experți ale statelor dunărene care să realizeze un studiu suplimentar în chestiunile nautice, tehnice, economice și juridice.

Stoian arăta că nici la întrunirea experților din 20-29 aprilie 1964, problema divergentă nu a fost soluționată, vorbitorul subliniind că potențialul hidro-energetic de la Porțile de Fier aparținea celor două state vecine, nici o altă țară nefiind în măsură să aibă pretenția să participe la acest proiect și să beneficieze de sursa de energie electrică produsă la viitoarea hidrocentrală.

Inginerul Francisc Damian (secția de motoare Diesel Reșița), a evidențiat aprecierea de care se bucurau pe plan mondial, în cadrul expozițiilor internaționale, produsele industriale românești, deși în trecut reprezentanții unor state socialiste și-au exprimat pesimismul în legătură cu posibilitatea României de a produce locomotive Diesel.

Și Ioan Avram (directorul general al Uzinei Constructoare de Mașini Reșița) s-a referit la calitatea superioară a produselor românești prezentate la târgurile internaționale, viitorul demnitar fiind prezent la expoziția de la Leipzig, unde exponatele românești au fost apreciate, deși organizatorii au oferit delegației române un stand periferic în care să-și prezinte piesele.

Avram a informat adunarea că instalația de foraj a primit medalia de aur, iar mulți participanți au inițiat demersuri pentru cumpărarea locomotivelor Diesel.

Ervin Molnar (șef serviciu organizarea muncii în cadrul Uzinei de strunguri Arad) referindu-se la cheștiunea colaborării din cadrul CAER-lui, a prezentat cazul a doi tehnicieni aflați în vizită de documentare la o uzină constructoare de mașini din Moscova și care au fost trimiși în țară de către sovietici deoarece nu cunoșteau bine limba rusă (Ambasada română neavând posibilitatea de a le pune la dispoziție un translator).

Dumitru Ardelean, muncitor la Uzina de struguri din Arad a declarat că în anul 1963, fiind prezent ca delegat la un târg internațional care a avut loc la Tripoli, a fost surprins neplăcut de comentariile negative ale unor delegați din state socialiste la adresa produselor românești, fiind astfel îngreunată și vânzarea unui compresor (SJANT, fond Comitetul Regional PCR Banat, d. 9/1964, f. 43-45).

Mai mulți vorbitori de la Uzinele de vagoane Arad s-au referit la problemele întâmpinate din partea unor țări socialiste care importau produse realizate în întreprinderea respectivă. Directorul tehnic, Vasile Abrudean a relatat despre dificultățile întâmpinate în cele trei deplasări din Cehoslovacia și RDG, unde a purtat tratative economice, atitudinea ironică a gazdelor față de anumite produse fabricate în România.

În același timp, au fost livrate de către statele socialiste utilaje depășite din punct de vedere tehnic. Inginerul Coloman Bakoșyi, șeful serviciului de concepție de la UTA, relatează despre refuzul organelor competente din Ungaria și RDG de a furniza documentația pentru iluminatul și încălzitul vagoanelor de călători (motivându-se că documentațiile respective nu au fost experimentate), și în consecință statul român a fost nevoit să cumpere, cu plata în valută, licența respectivă de la o firmă vest-germană.

Vorbitorii au mai arătat, în intervențiile lor, că în ultima perioadă livrările de cărbune din Cehoslovacia s-au redus, în portul Orșova sosind cantități mai mici și de o calitate inferioară de cărbune.

Pe de altă parte, în porturile din Ungaria a fost intensificat controlul asupra navelor românești, iar în sectorul maghiar și cehoslovac al fluviului circulația vapoarelor românești era îngreunată prin diverse proceduri ale autorităților respective.

A mai fost evidențiată nerespectarea contractelor comerciale încheiate cu diverse state socialiste (din partea acestora), livrarea unor mărfuri de calitate necorespunzătoare sau întârzieri în respectarea termenilor de livrare.

Nicolae Stanca (șeful secției de învățământ a Sfatului popular raional Lugoj) sublinia că învățământul românesc din anii 50 ai secolului al XX-lea a avut ca model învățământul sovietic. Vorbitorul considera că una dintre cele mai grave greșeli a constituit-o aplicare ad litteram a experienței școlii sovietice, fără a fi adaptată la realitatea românească, fără a se ține cont de tradițiile școlii românești.

Același lucru s-a întâmplat cu programele și cu manualele școlare, care au fost copiate în întregime, fapt ce a dus „la unele situații artificiale”. Astfel, elevii din clasa a II -a aveau în manual expresia: „patria noastră este URSS”, iar manualul „Bazele

darwinismului” era o copie fidelă a unui manual sovietic, neexistând nici un capitol care să înfățișeze aportul biologilor români la dezvoltarea științei biologice (SJANT, fond Comitetul Regional PCR Banat, d. 9/1964, f. 45-46).

În cadrul adunărilor de partid din instituțiile de învățământ superior (care au fost pregătite cu multă atenție) vorbitorii s-au declarat de acord cu conținutul declarației, unii dintre ei referindu-se la unele pagube provocate de nerespectarea contractelor din parte unor state socialiste, membre CAER.

Astfel, Zeno Gropșeanu (profesor) și Bechereanu (conferențiar în cadrul Facultății de chimie) au arătat că RDG a livrat țării noastre instalații de crocare catalitică a produselor petrolifere la nivelul tehnicii de acum 20 de ani.

Ion Anton (membru corespondent al Academiei), Francisc Gylay (directorul adjunct științific al Bazei Academiei, conferențiar universitar) s-au referit, în intervențiile lor, la cazul turbinelor hidraulice exportate de către Cehoslovacia pentru hidrocentrala Bicaz, la a căror recepție cei doi oameni de știință au participat, care funcționau însă în regim de cavitație și deci nu la toată puterea proiectată.

Benedict Menkes (profesor universitar, membru corespondent al Academiei RPR) a subliniat că datorită documentării unilaterale, doar din URSS (referindu-se în mod concret la lucrările lui Trofim Lîsenko și Olga Lipeșinkaia), cercetarea științifică din domeniul biologiei a avut de suferit.

În „Informare privind modul cum se desfășoară dezbaterile în organizațiile de partid din regiunea Banat a declarației PMR din aprilie 1964” se arată că în cadrul discuțiilor Ion Jivan, directorul Teatrului de Stat din Arad, și-a exprimat acordul cu politica PMR de respingere a intențiilor Moscovei de a fi create organisme economice suprastatale în cadrul CAER-ului.

Vorbitorul a dezavuat și planul de a fi înființată o piață comună socialistă a artelor și literelor, agenții literare comune, precum și o societate a editurilor, toate aceste intenții fiind inadmisibile deoarece nu se ținea seama „de specificul formelor vieții spirituale care sunt fenomene ale culturii naționale și diferă de la popor la popor”.

Arătând că arta sovietică a fost apreciată de-a lungul timpului, Jivan evidențiază că în ultima perioadă în arta și literatura sovietică au apărut semnele unui nou cult al personalității, sub diferite forme, în unele lucrări istorice era întâlnit un limbaj apologetic față de Hrușciiov, liderul sovietic având tendința de a-și impune opinia sa în partid.

Eufrosina Craiciu (inginer, Lugoj) s-a referit la faptul că cercetările științifice din România au stagnat o perioadă îndelungată datorită „copierii mecanice ale experiențelor impuse din afară”, dând ca exemplu situația din domeniul său de activitate, unde a fost impusă creșterea viermilor de mătase de stejar, în ciuda condițiilor neprielnice din România, provocându-se astfel cheltuieli inutile. În ultima perioadă de timp situația s-a îndreptat, în urma cercetărilor biologice obținându-se „rasa de viermi de mătase alb de Orșova”, care se hrănea cu frunza de dud (SJANT, fond Comitetul Regional PCR Banat, d. 9/1964, f. 47-56).

În „Informare privind organizarea dezbaterilor Declarației în organizațiile UTM” din 30 mai 1964, erau semnalate o serie de deficiențe: la unele adunări numărul utemiștilor care erau și membrii și candidați de partid era foarte mic, în unele locuri (Arad, Lugoj) discuțiile purtate nu au fost interesante deoarece elevii nu vorbeau liber, în conformitate cu indicațiile date, în Caransebeș până în data de 28 mai nu a avut loc nici o adunare a tineretului comunist (SJANT, fond Comitetul Regional PCR Banat, d. 9/1964, f. 59).

Într-o altă „Informare” se evidențiază că în cadrul adunărilor organizațiilor de partid ale cadrelor didactice din Timișoara, mai mulți profesori de istorie au subliniat faptul că în manualele școlare existau greșeli privitoare la unele evenimente istorice, în special în privința formării poporului român și a limbii române, fiind supraapreciat rolul elementului slav și minimalizat aportul avut de populația daco-romană în cadrul acestui proces.

De asemenea, în macheta volumului III al Istoriei României, dar și în manualele școlare, perioada țaristă a fost prezentată pozitiv, războaiele de expansiune purtate de țări fiind caracterizate drept războaie de eliberare. Vorbitorii au arătat necesitatea ca profesorii de istorie să contribuie la educarea patriotică a elevilor prin predarea istoriei în mod științific, obiectiv (SJANT, fond Comitetul Regional PCR Banat, d. 9/1964, f. 65-66).

O „Notă Informativă” întocmită de către Comitetul Regional PMR Banat evidențiază că în unele locuri s-au răspândit zvonuri „tendențioase și dușmănoase”, care încă circulau în localitățile rurale din raioanele Arad, Oravița, Lipova și în orașele Lugoj și Reșița.

Astfel, în comuna Horia (raionul Arad) se discuta în *masă* că România a devenit o țară neutră, rupând relațiile diplomatice cu sovieticii, „România și-a câștigat independența acum”.

În Satu-Mare, sat aparținător de comuna Secusigiu circula zvonul că „Țara noastră a rupt relațiile cu Uniunea Sovietică și de acum sîntem cu sârbii”, iar în localitatea Sânpetrul German că „Republica Populară România ar fi rupt relațiile cu URSS și că rușii nu se vor declara mulțumiți cu atitudinea românilor”.

În comuna Pecica se afirma că „Țara noastră nu mai are nimic cu Uniunea Sovietică și că toate pământurile se dau înapoi, la cine cât are nevoie”, gospodăriile colective urmînd a fi desființate, rămînînd doar gospodăriile de stat.

Și la Arad, în cadrul ședinței care a avut loc la Uzina de vagoane s-ar fi declarat că țara noastră a rupt relațiile diplomatice cu Uniunea Sovietică, iar pământurile vor fi înapoiate țăranilor, în timp ce în comuna Măndruloc unii colectiviști comentau că „până la toamnă o să primim pământul înapoi și va fi și la noi la fel ca în Iugoslavia”. Se mai afirma că liderii români s-au trezit în ceasul al 12-lea, despărțindu-se definitiv de ruși și de unguri, ultimii revendicînd Transilvania, cererea fiind respinsă de conducătorii români.

În satul Munar, locuitorul Alexandru Albotă, vopsitor la Uzinele de vagoane Arad, relatează că într-o ședință desfășurată la întreprinderea respectivă s-a adus în discuție

chestiunea ruperii relațiilor dintre România și URSS, mai mulți membrii de partid afirmând că acestea trebuiau întrerupte în urmă cu 10 ani pentru ca România să nu sărăcească. Tot în cadrul aceleiași întruniri, unii participanți au declarat că pământurile se vor împărți la oameni, la fel ca în Iugoslavia.

Tot la Munar, existau discuții vii între unii localnici referitoare la alegerile din 1965, când „vor candida și alte partide în afară de cel comunist”, dar și privitoare la posibilitate ca Uniunea Sovietică să atace România în urma ultimelor decizii ale conducerii comuniste din țara noastră.

În apropierea orașului Reșița, respectiv în localitățile Ezeriș, Ramna, Brebu etc., circulau următoarele zvonuri: România a rupt relațiile diplomatice cu URSS, discutându-se și despre desființarea GAC-urilor în zonele unde pământurile erau mai puțin fertile etc.

Printre cauzele care au determinat apariția unor astfel de zvonuri, autoritățile indicau faptul că o parte dintre cetățeni care au citit „Declarația” din ziare nu au înțeles în întregime poziția PMR față de mișcarea comunistă și muncitorească mondială, față de polemica publică sovieto-chineză, aceștia interpretând cele două chestiuni așa cum s-au priceput și cum au vrut ei.

De asemenea, nu toți membri de partid și candidați și-au însușit pe deplin conținutul „Declarației” pentru a putea lua atitudine și a combate zvonurile respective.

Pe de altă parte, în document sunt amintite unele deficiențe, precum cea de la GAC Valeadeni unde pe perioada iernii, din cauza lipsei de furaje și de adăposturi, caii au fost adăpostiți la colectivști, dar când s-a pus problema readucerii acestora în gospodăria agricolă cooperatistă, a apărut zvonul că țăranii nu vor mai da animalele înapoi deoarece GAC-ul se va desființa, urmând ca în viitor oamenii să primească și pământul care le-a fost luat.

Pentru liniștirea situației, la indicația Biroului comitetului orășenesc de partid a fost trimis un colectiv de activiști în sat care a discutat cu colectivștii, aceștia readucând animalele în GAC, recunoscând că au înțeles greșit unele chestiuni tratate în „Declarație”, luând ca bune unele zvonuri ce au circulat în localitate și care aveau un caracter dușmănos.

În același timp au fost combătute zvonurile ce erau răspândite între membrii GAC-ului din Brebu (unde unii colectivști au dus seara atelajele agricole acasă și nu la cooperativă, declarând că doreau să le repare), Biroul comitetului orășenesc de partid Reșița luând decizia de a se discuta cu toți muncitorii care lucrau în întreprinderile din oraș și care locuiau în Brebu și Valeadeni pentru a-și trimite membrii de familie colectivști la munca câmpului.

Un caz aparte a fost înregistrat în comuna Dorgoș, (raionul Lipova), unde Petru Lăbășan „element înrăit, fiu de chiabur”, aflându-se la bufetul cooperativei a afirmat că s-a comunicat la radio că începând cu data de 15 mai 1964 România devenea o țară liberă și independentă, că Partidul Comunist nu mai conducea țara, care urma să fie condusă de către „oamenii lui”. Acesta a mai arătat că toți deținuții politici au fost

eliberați din închisori și vor forma un partid al lor, iar pe comuniști o să-i spânzure de limbă.

În document se arăta că deși i s-a atras atenția de către cei prezenți în bufet să înceteze să mai afirme astfel de lucruri, Petru Lăbășan a continuat (se precizează că era în stare de ebrietate) și în consecință organele de stat au luat măsuri de cercetare și de întocmire a dosarului pentru a fi expediat Tribunalului Militar din Timișoara în vederea judecării.

Se preciza că în localitățile unde circulau zvonuri, comitetele raionale și orașenești de partid au trimis „tovarăși competenți care să lămurească problemele”, considerându-se că era necesar ca în astfel de comune un secretar al comitetului raional să fie prezent pentru o perioadă mai îndelungată (SJANT, fond Comitetul Regional PCR Banat, d. 9/1964, f. 69-72).

Într-un „Buletin informativ”, directorul întreprinderii miniere Moldova Nouă, Eftimie Corteanu relatează că în anul 1963, când s-a aflat într-un schimb de experiență în Cehoslovacia, la finalul misiunii, gazdele i-au confiscat notițele personale legate de problemele discutate în perioada respectivă.

Alexandru Khelner, tehnician la IPROFIM Balta Sărata, evidențiază că unele utilaje realizate în Cehoslovacia „aveau caracteristici tehnice inferioare” (SJANT, fond Comitetul Regional PCR Banat, d. 9/1964, f. 11-12).

În „Informarea” din 9 iunie 1964 s-a prezentat o sinteză asupra discuțiilor din adunările organizațiilor de partid din cadrul Regiunii Banat privitoare la „Declarația” din aprilie 1964. Astfel, se precizează că participanții la dezbateri s-au referit la rolul negativ pe care l-au avut Savromurile pentru economia românească, la piedicile pe care le-au întâmpinat cu prilejul vizitelor și schimburilor de experiență în unele țări „frățеști”, la subaprecierea, de către unii oficiali din statele comuniste, realizărilor din industria constructoare de mașini românească, la consecințele negative pe care l-a avut asupra învățământului din România preluarea modelului sovietic, sau documentația unilaterală științifică din URSS în domeniul științei.

Pe de altă parte, se arăta că unii utemiști au cerut o serie de explicații legate de CAER, de căile de trecere de la capitalism la socialism, de reacția celorlalte partide comuniste și state socialiste față de Declarația PMR (SJANT, fond Comitetul Regional PCR Banat, d. 9/1964, f. 88-93).

Drept urmare, printr-o „Notă” se cerea să fie explicați participanților la adunări o serie de termeni cuprinși în „Declarație”, precum „polemică publică, divergențe, salvagardarea unității mișcării comuniste și muncitorești, absolutizare, cultul personalității, Savromuri” (SJANT, fond Comitetul Regional PCR Banat, d. 9/1964, f. 179).

Într-o cuvântare (nu am reușit să aflăm cui îi aparține, n.a.) intitulată „Câteva probleme legate de dezbaterile declarației plenarei CC al PMR din aprilie și măsurile ce trebuiesc luate în continuare pentru însușirea și lămurirea tuturor problemelor ce se ridică legate de Declarație”, se arăta că au existat și unele neclarități, au circulat diferite zvonuri, au fost și „manifestări diferite”.

Se solicita adoptarea unor atitudini ferme față de denaturările care se încercau a fi întreprinse, arătându-se că unele „elemente dușmănoase” căutau să acționeze profitând de disensiunile din cadrul mișcării comuniste internaționale. De asemenea, existau și „elemente înapoiate” care nu înțelegeau conținutul declarației și astfel se lăsau influențate de „elementele dușmănoase”.

În același timp, unele partide comuniste frățești denaturau relațiile dintre statele socialiste, mistificau poziția PMR cuprinsă în „Declarație”. De asemenea, unele partide comuniste (PCUS) „prelucrau” alte formațiuni comuniste de orientare pro-sovietică pentru a ataca PMR, iar în presa unor partide comuniste apăreau comentarii false, critice la adresa PMR. În consecință, activitatea de explicare a „Declarației” trebuia continuată.

Deoarece în cursurile și manualele școlare apăreau multe fapte neadevărate și confuzii referitoare la istoria României, istoria literaturii, științele sociale, geografia, conducerea PMR a trasat sarcina ca în vara anului 1964 să fie revizuite cursurile și manualele respective.

Drept urmare, în Centrul Universitar Timișoara urma să fie întocmit un program pe două luni și alcătuit un colectiv de specialiști care, sub coordonarea Comitetului regional de partid -Secția știință- să revadă toate manualele de istorie, geografie, istoria literaturii, științele sociale, în vederea îmbunătățirii acestora (SJANT, fond Comitetul Regional PCR Banat, d. 9/1964, f. 94-96).

În concluzie, participanții care au luat parte la dezbaterile privind Declarația Partidului Muncitoresc Român din aprilie 1964 și-au exprimat acordul față de conținutul acesteia, aprobând punctul de vedere al liderilor comuniști români în chestiunea conflictului sovieto-chinez, cât și principiile care stăteau la baza relațiilor dintre partidele și statele comuniste, prin care Bucureștiul urmărea ieșirea din orbita Moscovei.

În același timp, cei care au luat cuvântul în cadrul adunărilor de partid au criticat rolul negativ pe care Savromurile l-au avut pentru economia românească, modelul sovietic unic impus României atât în domeniul economic cât și în știință, cultură, învățământ în anii 50 ai secolului al XX-lea, cât și tendințele URSS-ului de a crea organisme economice supranaționale în cadrul CAER-ului.

Vorbitorii s-au referit și la tendințele de subapreciere a realizărilor României în plan industrial venite din partea sovieticilor dar și ai altor parteneri din CAER, dificultățile întâmpinate de către negociatorii români în timpul tratatelor pentru încheierea unor acorduri comerciale cu statele socialiste, produsele de slabă calitate importate din aceste țări.

O problemă importantă pusă în discuție în cadrul Plenarei Comitetului regional PMR Banat a fost cea a prezenței consilierilor sovietici în aparatul de securitate român, cât și a agenturii de spionaj din Uniunea Sovietică. A fost evidențiat rolul important pe care aceștia l-au avut în coordonarea activității Securității și implicit în represiunea dură contra opoziției democratice din România, dar suntem de părere că Securitatea ar fi adoptat în anii 50 ai secolului trecut, aceiași atitudine criminală și fără ofițerii NKVD.

În privința spionajului sovietic în România, Nicolae Ceaușescu (prezent la Plenară) arăta că în ciuda faptului că liderii români au solicitat omologilor lor sovietici încetarea unor astfel de practici, spionii sovietici erau încă activi pe teritoriul „statului aliat”.

A fost condamnată activitatea Cominternului, cea a Cominformului, subliniindu-se rolul negativ pe care cele două organizații l-au avut asupra partidelor comuniste din sud-estul Europei.

De asemenea, s-a evidențiat falsificarea istoriei, importanța acordată elementului slav în evoluția poporului român, ca și a rolului pe care Rusia și apoi URSS-ul l-a avut în istoria României, solicitându-se rescrierea istoriei într-un mod obiectiv, științific.

În consecință, tonul discuțiilor a fost critic față de politica Moscovei față de România de după 1944, de toate încercările Kremlinului de a menține controlul asupra țării, în concordanță cu hotărârile Plenei din aprilie.

Din punct de vedere organizatoric, întrunirile au fost pregătite cu grijă, dar în ciuda măsurilor luate, au fost înregistrate și deficiențe. Astfel, într-o serie de adunări a fost înregistrat un număr destul de mare de absenți (în special în mediul rural), fapt ce denotă un interes mic din partea membrilor de partid respectivi față de măsurile importante luate de conducerea PMR.

Pe de altă parte, în documente se evidențiază faptul că într-o serie de comune din cuprinsul regiunii, locuitorii discutau despre desființarea Gospodăriilor Agricole de Producție, înapoierea pământurilor țăranilor, ruperea relațiilor diplomatice cu Moscova, România devenind o țară neutră.

Pe acest fond, se avea în vedere o apropiere de Iugoslavia și implicit copierea modelului iugoslav în dezvoltarea țării și chiar mai mult, organizarea de alegeri pluripartide (în primăvara anului 1965).

Toate aceste „zvonuri” au fost combătute de către autorități (liderii comuniști români nu aveau nevoie de „evenimente” în acel moment sensibil), dar ele denotă faptul că deși regimul politic era pe cale de liberalizare, în regiunea Banat ideile comuniste nu erau împărtășite de întreaga populație.

Referințe bibliografice

- Banu, Florian, Țăranu, Liviu. 2009. Aprilie 1964. „*Primăvara de la București*”. *Cum s-a adoptat „Declarația de independență” a României*. București: Editura Enciclopedică.
- Buga, Vasile. 2019. *Lumini și umbre. Relațiile economice româno-sovietice. 1965-1989*. București: Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului.
- Croitor, Mihai. 2009. *România și conflictul sovieto-chinez (1956-1971)*. Cluj-Napoca: Editura Mega.

Fonduri arhivistice

- Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fond Colecția Nicolae Ceaușescu, 1964.
- Serviciul Județean Timiș al Arhivelor Naționale, Fond Comitetul județean PCR Timiș, 1964.